

Prof. As. Dr. Adrian Restian

Importanța personalității în patologia umană

The importance of personality in human pathology

Deși organismul uman este format dintr-o mulțime de aparate și organe, deși creierul este format dintr-o mulțime de module, totuși omul acționează și reacționează în mod unitar în relațiile sale cu mediul, deoarece toate elementele organismului colaborează între ele pentru a da naștere unei personalități unitare.

Personalitatea umană reprezintă ansamblul de elemente, de trăsături, de aptitudini, de motivații și de roluri caracteristice fiecărui individ. Dar, deși sunt formate din aproximativ aceleași elemente, fiecare personalitate are o notă particulară, deoarece personalitatea depinde nu numai de elementele din care este constituită, ci și de modul în care elementele respective sunt organizate și ierarhizate. De aceea, G.W. Allport arată că personalitatea este formată dintr-o serie de trăsături comune, dar și dintr-o serie de trăsături individuale, care derivă din modul în care sunt organizate elementele sistemului.

Structura personalității. Personalitatea umană este rezultatul colaborării tuturor factorilor morfologici, fiziologici, psihici, cognitivi, afectivi, motivaționali și volitivi care reușesc să dea naștere unei structuri integrate, întovărășită de sentimentul de sine, care ne distinge de toți ceilalți indivizi.

Dar personalitatea nu este numai rezultatul colaborării structurilor organismului, ci și a influențelor pe care mediul le are asupra organismului

în cadrul jocului pe care acesta trebuie să îl susțină cu mediul.

Iar în cadrul jocului pe care trebuie să îl susțină cu mediul, personalitatea trebuie să dea dovadă nu numai de unitate, de stabilitate și de consecvență, ci și de plasticitate, de flexibilitate și de adaptabilitate pentru a putea supraviețui într-un mediu foarte variabil și de multe ori chiar foarte ostil.

După cum a arătat S. Freud, personalitatea este formată din Sine, din Eu și din Supraeu.

Sinele. Sinele reprezintă nucleul ființei umane. El este partea cea mai veche și cea mai puțin accesibilă a personalității. Sinele reprezintă locul unde se află forțele necunoscute și nestăpânite ale ființei noastre, locul unde se înfruntă impulsurile vieții cu cele ale morții.

Noțiunea de Sine a fost introdusă de G. Grodeck, în 1923, care s-a inspirat la rândul său de la F. Nietzsche. Iar S. Freud a fost cel care a dezvoltat noțiunea de Sine ca instanță fundamentală a personalității umane, alături de Eu și de Supraeu.

Sinele își află originea în instinctele și pulsiunile moștenite genetic, care trebuie îndeplinite pentru a asigura supraviețuirea organismului. De aceea Sinele reprezintă nucleul central al persoanei, în care își au sediul nu numai instinctul sexual, ci și instinctul de apărare, instinctul alimentar, instinctul de conservare, de

Adresă de corespondență:

Prof. As. Dr. Adrian Restian, Catedra de MF, Policlinica Titan, Et. 6, B-dul Nicolae Grigorescu Nr. 41, Sector 3, București
e-mail: restian2003@yahoo.com

explorare, de cunoaștere, de putere și altele. După S. Freud, pe lângă instinctele moștenite genetic, Sinele mai conține și instinctele refulate, care nu au putut fi îndeplinite, dar care nu renunță la tendința de actualizare și vor exercita presiuni pentru a putea fi îndeplinite de instanțele superioare. De aceea Sinele a fost comparat cu un cazan sub presiunea instinctelor și a refuzărilor.

După cum arată C. Jung, Sinele reprezintă centrul arhetipal al persoanei, în care se află nu numai instinctele, ci și pasiunile și credințele moștenite de la înaintașii noștri. De aceea Sinele reprezintă cea mai importantă, cea mai adâncă și cea mai irezistibilă parte a psihicului uman.

Sinele este localizat în porțiunile mai vechi ale creierului, în care se află modulele instinctelor și ale afectivității. De aceea Sinele folosește un limbaj mai primitiv. Spre deosebire de Eu și de Supraeu, care lucrează cu valori morale, de bine, de rău și cu valori deontice de obligatoriu, de interzis și de indiferent, Sinele lucrează cu valori de utilitate și cu valori hedonice. Deoarece natura a stabilit de-a lungul timpului o relație de corespondență între valorile hedonice și valorile de utilitate, Sinele este condus de principiul plăcerii, știind că ceea ce este util este de obicei și plăcut. Dar nu întotdeauna ce este plăcut este și util. De multe ori ceea ce este plăcut este chiar dăunător, ceea ce poate duce la o serie întregă de tulburări (Restian, 1997).

Sinele este total inconștient. El este sediul motivațiilor noastre inconștiente. În Sine se află înscrisă experiența înaintașilor noștri, care s-a imprimat în structura logică a creierului și care caută să se actualizeze. Sinele caută să aducă arhaicul în actualitate. Iar marea dilemă a omului contemporan constă în aceea de a se identifica sau de a se separa de Sinele de origine ancestrală, care este dominat de o tendință egoistă, de satisfacere a propriilor sale nevoi. De aceea C. Jung spunea că în Sine se află o forță demonică. F. M. Dostoievski spunea că în Sine se află și raiul și iadul, depinde până unde mergem cu principiul plăcerii. Iar J.P. Sartre spunea că omul este ceea ce face el din Sine sau, poate, ceea ce face Sinele din el.

Eul. Dacă instinctele ar putea fi îndeplinite fără nici o problemă, atunci Sinele ar fi suficient pentru reglarea comportamentului uman. Dar mediul extern nu numai că nu favorizează îndeplinirea instinctelor, ci de multe ori el se opune îndeplinirii instinctelor și supraviețuirii organismului. De aceea, pentru a putea face față problemelor din mediu, pe lângă Sine, care se conduce după principiul plăcerii, organismul uman mai

are nevoie și de o instanță superioară, care să se conducă după principiul realității. De aceea, din polul extern al Sinelui s-a dezvoltat la un moment dat Eul, care caută să adapteze principiile plăcerii la condițiile concrete ale realității. Deoarece a luat naștere din Sine, Eul este în parte conștient și în parte inconștient.

Eul are dificila sarcină de a face posibilă îndeplinirea instinctelor la realitatea înconjurătoare. Deoarece instinctele caută cu putere să se realizeze, Eul este, după cum a arătat S. Freud, o instanță defensivă. Eul este cel care umanizează și îl civilizează pe om.

De aceea Eul este de multe ori obligat să modereze, să amâne sau chiar să blocheze îndeplinirea instinctelor. Instinctele blocate sau amânate sunt refulate, adică sunt trimise înapoi în Sine. De aceea Sinele este format din instinctele moștenite și din instinctele refulate care tind în continuare să se actualizeze. Dar cu cât omul este mai civilizat, cu atât el suferă mai mult. După cum arată P. Ricoeur, cu cât omul își reduce agresivitatea externă, cu atât crește agresivitatea internă.

Data fiind presiunea pe care instinctele o exercită asupra Eului, acesta caută de multe ori să sublimeze, adică să deturneze presiunea exercitată de instincte în altă direcție. Așa au luat naștere, după cum arată psihanalistii, creativitatea și cultura umană, deși Sinele nu este format numai din instinctul sexual, despre care vorbesc psihanalistii, ci și din instinctul de apărare, instinctul de explorare, de cunoaștere și altele.

Noi am arătat că sediul Eului, care lucrează cu valoarea de bine, de rău, de obligatoriu, indiferent și interzis, se află în lobul frontal, care evaluează și selecționează deciziile pe care le primește de la formațiunile inferioare ale creierului (Restian, 1997).

Supraeul. Deși organismul ar fi putut să se adapteze la mediu cu ajutorul Sinelui și al Eului, organismul a mai apelat la încă o instanță, și anume la Supraeu. Supraeul reprezintă o parte a Eului. El a luat naștere din Eu sub influența presiunilor majore pe care le suferă organismul în primele etape de dezvoltare.

Deoarece intențiile libidinale pe care copilul le are față de mama sa sunt blocate de prezența tatălui, copilul dezvoltă la un moment dat complexul Oedip, care intră în inconștient ca o interdicție absolută. De aceea Eul este, ca și Sinele, inconștient.

După cum arată H. Marcuse, interdicția impusă de tată va fi continuată de instituțiile sociale, care interzic realizarea instinctelor

individului. Astfel, creierul dispune, pe lângă Sinele inconștient, care cuprinde instinctele, pulsunile, nevoile și dorințele organismului, de un Supraeu inconștient care se opune realizării unor instincte și de un Eu în parte conștient și în parte inconștient, care caută să adapteze realizarea nevoilor primare la interdicțiile Supraeului și la restricțiile din mediul înconjurător.

Trebuie să remarcăm că cea mai mare parte a proceselor psihice se desfășoară inconștient; chiar și Eul funcționează în mare parte inconștient. Pe de altă parte, Eul care funcționează în parte conștient și în parte inconștient se află atât sub presiunea Sinelui, cât și sub presiunea Supraeului. Supraeul poate judeca foarte dur Eul, culpabilizându-l de realizările sau de nerealizările sale. De aceea nu este de mirare că omul este confruntat de multe ori cu decizii iraționale.

Caracterul. Caracterul reprezintă structura stabilă a personalității, modalitatea stabilă de rezolvare a problemelor, care caracterizează personalitatea respectivă. Caracterul reprezintă un sistem de valori dobândit în relațiile organismului cu lumea. El este bazat pe un sistem de valori. După cum arată G.W. Allport, caracterul este format dintr-o serie de trăsături comune și o serie de trăsături personale. După cum arată P. Popescu-Neveanu, trăsăturile caracterului sunt cuplate în perechi contradictorii, așa cum ar fi trăsăturile de bine și de rău, de cinstit și de necinstit, egoist și altruist, calm și nervos etc., care se pot găsi în diferite grade la același individ.

Trăsăturile de personalitate. În urma colaborării dintre diferitele structuri ale organismului și a influențelor din mediu înconjurător, vor rezulta o serie de trăsături de personalitate, de atitudini și de aptitudini, care pot să varieze de la o personalitate la alta. J.P. Guilford a descris 55 de trăsături de personalitate, R.B. Cattell a descris 100 de trăsături de personalitate, care au ajuns la un moment dat la peste 2.800 de trăsături, așa cum ar fi caracterul de introvertit, de extrovertit, de agreabil, de arogant, de sociabil, de stabil, de consecvent, de instabil, de iritabil, de critic, de tolerant, de intolerant, de rezervat, de timid, de prezentabil, de previzibil, de conservator, de liniștit, de agitat, de impulsiv, de generos, de zgârcit, de altruist, de sincer, de mincinos, de optimist, de pesimist și așa mai departe.

De aceea E.C. Tupes și R.E. Christal au arătat că toți acești factori pot fi reduși la cinci factori principali de personalitate. Acești factori principali ai personalității au fost definiți ca fiind extroversia, care descrie sociabilitatea persoanei,

agreabilitatea, care descrie capacitatea de interacțiune socială, așa cum ar fi prietenia, conștiințozitatea, care descrie modalitățile în care individul tratează problemele cu care este confruntat, stabilitatea emoțională, care descrie emotivitatea, anxietatea, depresia, iritabilitatea individului și intelectul, care definește capacitatea de înțelegere, de gândire, de creație, de inventivitate și așa mai departe.

Fațetele personalității. Personalitatea umană nu are o structură omogenă. După cum a arătat R.F. Bales, personalitatea umană este formată din foarte multe fațete, așa cum ar fi personalitatea reală, personalitatea ideală, imaginea de sine, personalitatea percepută, personalitatea proiectată, personalitatea manifestă.

Personalitatea reală reprezintă ansamblul proceselor, funcțiilor, însușirilor și stărilor caracteristice individului respectiv la un anumit moment. Personalitatea reală este determinată de totalitatea factorilor biologici, psihologici și sociali care intră în constituția personalității. Personalitatea reală este organizată într-o dimensiune individuală, formată din totalitatea însușirilor, dispozițiilor, atitudinilor, gândurilor și proiectelor persoanei respective și dintr-o dimensiune interpersonală care rezultă din colaborarea și din conflictele cu alte personalități.

Imaginea de sine reprezintă modul în care individul respectiv se percepe pe sine însuși, ceea ce crede el despre sine însuși și calitățile pe care și le atribuie în relațiile sale cu ceilalți indivizi. Ea ar trebui să reprezinte o reflectare a personalității reale a individului. Uneori, este influențată de personalitatea ideală pe care ar vrea să o aibă individul respectiv. În orice caz, ea depinde de capacitatea de autocunoaștere a individului respectiv.

Personalitatea ideală reprezintă personalitatea spre care aspiră individul respectiv, ceea ce individul și-ar dori să fie. Ea reprezintă o personalitate proiectată în viitor. Are o importantă funcție stimulativă. În construirea personalității ideale un rol deosebit îl au modelele pe care individul caută să le imite.

Personalitatea proiectată reprezintă ansamblul părerilor pe care individul crede că le au alții despre el însuși. Aprecierea personalității proiectate presupune un anumit grad de empatie care să facă posibilă înțelegerea gândurilor și a sentimentelor pe care le au alții despre noi.

Personalitatea percepută cuprinde ansamblul părerilor noastre despre ceilalți. Personalitatea percepută și personalitatea proiectată au un rol deosebit în elaborarea strategiei jocului de colaborare sau de confruntare, pe care trebuie să îl susținem cu ceilalți indivizi.

Personalitatea manifestă reprezintă ansamblul de trăsături prin care se manifestă comportamentul nostru. Personalitatea manifestă reprezintă expresia diferitelor fațete ale personalității noastre. Ea depinde în mare măsură de normele sociale și de conjunctura în care se află individul.

Tipurile de personalitate. Deoarece personalitatea este rezultatul modului în care se combină numeroșii factori biologici, fiziologici, psihologici și sociali care intervin în definirea personalității, pot să rezulte foarte multe tipuri de personalitate. De aceea s-au elaborat nenumărate tipologii morfologice, psihologice, psihanalitice, clinice și așa mai departe.

Încă din antichitate, plecând de la cele patru umori care intră în compoziția organsimului, bila galbenă, bila neagră, sângele și limfa, Hipocrate a descris cele patru temperamente, și anume tipul sanguin, generat de excesul de sânge, care este un tip tare, extravertit, stabil, sociabil, activ, comunicativ, optimist, rațional, energic, plăcut, încrezător și îndrăzneț. Tipul coleric, generat de excesul de bilă galbenă, care este un tip extravertit, tare, activ, irascibil, instabil, neliniștit, impulsiv, ambițios, energic, încordat și violent. Tipul flegmatic, generat de excesul de limfă, care este un tip tare, introvertit, activ, stabil, sociabil, consecvent, grijuliu, atent și diplomat, și tipul melancolic, generat de excesul de bilă neagră, care este un tip slab, introvertit, instabil, nesociabil, indispus, pesimist, rezervat, deprimat și perfecționist.

Plecând de la constituția morfologică a individului, în secolul al XX-lea s-au elaborat o serie de tipologii, cum ar fi tipologia lui Signaud, a lui E. Kretschmer, G. Viola, N. Pende și Bryant.

Signaud a descris tipul respirator, care ar fi asemănător cu tipul bilios, tipul digestiv, care ar fi asemănător cu tipul bilios, tipul digestiv, care ar fi asemănător cu tipul limfatic, tipul muscular, care ar fi asemănător cu tipul sanguin a lui Hipocrate și tipul nervos.

E. Kretschmer descrie tipul leptosom, tipul picnic și tipul athletic. Tipul leptosom este un tip slab, delicat, fin, astenic, cu un cap alungit, cu mâinile și picioarele lungi și subțiri și un sistem muscular slab reprezentat.

Tipul picnic este un tip cu talie mică, cu un cap rotund, cu gâtul scurt, cu umerii înguști, cu pieptul și abdomenul largi, mâini și picioare scurte, având corpul în formă de butoi.

Tipul athletic este un tip robust, bine proporționat fizic, umeri largi, torace puternic, cu o musculatură bine reprezentată.

N. Pende descrie tipul longilin stenic, longilin astenic, brevilin stenic și brevilin astenic.

Tipul longilin stenic este înalt, drept, muscular, tonic, puternic și armonios.

Tipul longilin astenic este înalt, plat, cu accentuarea curburilor vertebrale și cu o musculatură slab reprezentată.

Tipul brevilin stenic este scund, muscular, tonic, cu gâtul scurt și cu membre mici și groase.

Tipul brevilin astenic este scund, cu o musculatură mai slab reprezentată, cu membre mici și subțiri.

W.H. Schedon descrie tipul endomorf, tipul mezomorf și tipul ectomorf. Tipul endomorf este scund, asemănător tipului picnic. Tipul mezomorf este asemănător tipului athletic, iar tipul ectomorf este asemănător tipului leptosom al lui E. Kretschmer.

Ulterior s-a constatat că aceste tipuri morfologice au și anumite particularități psihice și endocrine. De exemplu, tipul longilin stenic, al lui N. Pende, este un tip endocrin hipertiroidian și hiperpituitar. Tipul longilin astenic este un tip endocrin hiposuprarenal și hipogenital. Tipul brevilin stenic este un tip hipersuprarenal și hipergenital. Iar tipul brevilin astenic este un tip hipotiroidian și hipohipofizar.

Din punct de vedere psihic, tipul leptosom, al lui E. Kretschmer, este un tip introvertit, sensibil, ambițios, meticulos și înclinat spre abstractizare. Tipul athletic este un tip activ, energic, echilibrat emoțional, optimist și realist. Tipul picnic este un tip extravertit, mobil, optimist, spontan și pragmatic.

Plecând de la relațiile individului cu lumea, C. Jung descrie tipul introvertit și tipul extrovertit. Tipul introvertit este un tip nesociabil, iritabil, suspicios, retras, închis în sine, rațional, disciplinat, ordonat, meditativ, orgolios, visător, egoist, meticulos, zgârcit, conștiincios și așa mai departe.

Din punct de vedere al dezvoltării libidinale, S. Freud a descris tipul oral, care este dependent, tipul anal, care este pedant, zgârcit și iritabil, tipul uretral, care este ambițios și competitiv și tipul falic, care este hotărât și cu încredere în sine.

K. Schneider descrie 10 tipuri de personalitate, și anume tipul astenic, care este lipsit de energie, obosit, cu o capacitate de concentrare scăzută și cu o memorie slabă. Tipul hipertimic, care este activ, vesel, tumultuos, optimist, neserios, vanitos, independent și influențabil. Tipul deprimat, care este calm, sceptic, fricos, neîncrezător și trist. Tipul timorat, care este neîncrezător, sceptic, fricos, scrupulos, obsesiv. Tipul fanatic, care este expansiv, încrezător, conflictual și agresiv. Tipul vanitos, care este orgolios, excentric, vrea să pară mai mult decât este în realitate și să

atragă atenția. Tipul labil, care este instabil, excitabil, depresiv și oscilant. Tipul exploziv, care este susceptibil, iritabil și cu reacții explozive. Tipul rece, care este sobru, rece, insensibil, crud, cu responsabilitate și conștiință scăzută și tipul abulic care este inert, inactiv, susceptibil, influențabil și ușor de manipulat.

Tipologia clinică. Plecând de la observația că bolile psihice reprezintă accentuarea unor trăsături de personalitate, s-au descris o serie de clasificări în care predomină aspectele clinice. În acest sens se vorbește de o personalitate paranoidă, un tip suspicios, neîncrezător, interpretativ, distant, ermetic, cu dificultăți de integrare și cu dorință de putere. Tipul schizoid, care este introvertit, solitar, bizar, detașat de realitate, cu o participare afectivă slabă. Tipul histrionic, care este seducător, versatil, teatral, labil, comunicativ, provocator, susceptibil și erotic. Tipul narcisic care este în admirație față de propria persoană, distant, emfatic, avid de titluri și demnități. Tipul obsesiv, care este voluntar, perfecționist, intolerant și perfecționist. Tipul dependent care își subestimează propriile sale calități, are nevoie de suport și este incapabil de a lua decizii. Tipul evitant, care este prudent, temător și evită să ia decizii și să se implice. Tipul antisocial, care este arogant, iritabil, insensibil, impulsiv, sfidător și încalcă normele sociale și tipul borderline, care este versatil, impulsiv, intolerant, agresiv și autodistructiv.

Personalitățile accentuate. Deși nu reprezintă niște tulburări psihice, personalitățile accentuate, descrise de Karl Leonhard, se află totuși la granița normalului. Personalitățile accentuate reprezintă niște trăsături care depășesc media, fără a depăși limitele largi ale normalului. Karl Leonhard descrie o personalitate demonstrativă, care prezintă într-un grad mai redus particularitățile firii isterice. Personalitatea hiperexactă, care este opusul personalității demonstrative, este caracterizată de ordine, conștiinciozitate, pedanterie și meticulozitate. Personalitatea hiperperseverentă, care este ambițioasă, suspicioasă, cu idei obsesive și cu sentimentul de persecuție. Personalitatea nestăpănită, care este dominată de impulsuri, de instincte și de sentimente, ar putea fi asemănată cu personalitatea antisocială. Personalitatea hipertimică reprezintă o formă mai atenuată a tulburărilor hipomaniacale, este veselă, optimistă, cu fugă de idei. Personalitatea distimică este deprimată, tristă, cu o gândire mai lentă, cu o ținută mai sobră. Personalitatea labilă afectiv ar fi o formă mai atenuată a tulburărilor bipolare, cu o oscilație a dispoziției afective.

Personalitatea exaltată este foarte ușor de influențat și de aceea reacționează cu un entuziasm exagerat la anumite evenimente sau cu o disperare exagerată la alte evenimente. Personalitatea anxioasă este o fire neliniștită, timidă, fricoasă, lipsită de opinii. Personalitatea emotivă este extrem de sensibilă, mai ușor de înduioșat, mai accesibilă la arte și la muzică. Personalitatea extravertită este orientată mai mult spre lumea percepției decât spre lumea imaginației, este mereu în căutarea de evenimente exterioare, se simte bine în societate, în conversații, distracții, participă la manifestări sportive și artistice de amploare. Personalitatea introvertită trăiește mai mult în lumea reprezentărilor decât în lumea percepțiilor, are idei proprii, ia atitudine, formulează critici, elaborează proiecte, este înclinată spre filozofie și religie.

Fața întunecată a personalității umane. În cadrul numeroaselor fațete care constituie personalitatea, ființa umană mai are și o față întunecată care mocnește în inconștientul nostru (Hollis).

După cum arată C. Jung, pe lângă fațetele vizibile, în constituția personalității noastre mai există și o fațetă mai ascunsă care ne întovărășește ca un fel de umbră. Umbra este alcătuită din acele instincte, proiecte și dorințe care nu au putut fi îndeplinite. Umbra reprezintă ceea ce am fi dorit, dar nu am reușit să fim. Ea este un fel de personalitate ratată. De aceea, după cum arată C. Jung, umbra este acea fațetă a personalității care ne face să nu ne simțim prea bine cu noi înșine. Ea ne face să ne simțim nerealizați și ne dă sentimentul că nu suntem ceea ce am fi dorit să fim.

Dar nimic din ceea ce am ratat nu se pierde și nu se uită complet, ci se conservă în inconștient și formează umbra noastră, care nu numai că ne întovărășește, ci se infiltrează în acțiunile noastre cotidiene.

Umbra nu este formată numai din instincte imorale, ci și din dorințele morale care nu au putut fi îndeplinite. Totuși, în umbra noastră se află și o parte mai întunecată în care se găsesc tendințele imorale pe care nu le-am putut îndeplini.

După cum arată E. Roudinesco, de multe ori în spatele unei personalități normale, cu o viață familială, socială și spirituală impecabilă, se poate ascunde o față extrem de întunecată, de imorală, de perversă și de bestială, pe care nici nu am fi putut-o bănuși. Această față întunecată a dat naștere la multe opere artistice, care au impresionat nu numai prin valoarea lor artistică, ci și prin dezvăluirea unor aspecte înfricoșătoare

ale ființei umane, deși ele sunt foarte frecvente în viața noastră cotidiană. Succesul lui W. Shakespeare, al lui Dostoievski etc. s-a datorat în mare măsură tocmai talentului lor de a sesiza și a descrie fața întunecată a ființei umane.

Jorge Luis Borges a scris chiar o istorie universală a infamiei, în care trădarea, crima, jaful, răzbunarea, violul și impostura l-au întovărășit pe om de-a lungul istoriei sale. Este evident că, probabil odată cu creierul omului, au evoluat și normele sociale și respectul pentru ființa umană. Dacă în antichitate stăpânul avea drept de viață și de moarte asupra sclavului, dacă în secolul al XVI-lea omorârea unui indigen din America nu reprezenta o crimă, în 1948 s-a elaborat cartea drepturilor omului. Cu toate acestea, fața întunecată a ființei umane găsește de obicei modalități de manifestare.

După cum arată Jorge Luis Borges, un oarecare Lazarus Morell se prezenta drept predicator. Dar în timp ce el ținea slujbele religioase, oamenii lui îi jefuiau pe țărani aflați la slujbă de toate bunurile.

Viața de fiecare zi ne arată că, sub aspectul unor aparențe onorabile, se pot ascunde personalități foarte întunecate. De aceea, pentru a putea duce un joc cât mai eficace cu mediul înconjurător, fiecare dintre noi va trebui să stabilească de fiecare dată care este diferența dintre fața manifestă și fața ascusă a persoanei respective.

Iar medicul de familie va trebui să stabilească de fiecare dată ce personalitate are pacientul respectiv, personalitate care poate influența nu numai relațiile dintre pacient și medic, ci și apariția și evoluția unor boli.

BIBLIOGRAFIE

1. **Allport, G.W.** – Structura și dezvoltarea personalității, Editura Didactică, București, 1981
2. **Freud, S.** – Introducere în psihopatologie, Editura Didactică
3. **Goleman, D.** – Emotional intelligence, Bantum Books, New York, 1995
4. **Nietzsche, F.** – La volonté de puissance, Gallimard Paris, 1970
5. **Jung, C.C.** – La dialectique du moi et du inconscience, Gallimard, Paris, 1964
6. **Restian, A.** – Patologia informațională, Editura Academiei, 1997
7. **Suliman, S., Stein, D.J., Williams, D.R.** – DSM IV personality disorders in the African population, *Psychopathology*, 3, 2008, 356-364
8. **Sartre, J.P.** – L' imagination, Edition Alcan, Paris, 1936
9. **Pamfil, Ed.** – Nevrozele, Editura Facla, Timișoara, 1974
10. **Marcuse, H.** – Eros et civilisation, Minuit, Paris 1963
11. **Leonhard, K.** – Personalități accentuate în viață și în literatură, Ed. Științifică, 1979
12. **Lăzărescu, M.** – Psihopatologie clinică, Editura Helicon, 1994
13. **Hollis, J.** – De ce oamii buni săvârșesc fapte rele, Editura Trei, 2009
14. **Borges, J.** – Istoria universală a infamiei

Vizitați site-ul

SOCIETĂȚII ACADEMICE DE MEDICINĂ A FAMILIEI

www.samf.ro